

Секція «Політологія»

УДК 32.019.5

СУЧАСНИЙ РЕГІОНАЛІЗМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ

Алексєєнко І.В. (м. Бердянськ)

Анотації

У XX ст. науково-технічний прогрес змінив структуру промисловості та характер усієї виробничої діяльності людства. Світ вступив до стадії інтеграційних процесів. Взаємопроникнення економік виявилось в інтенсивному транскордонному русі товарів, послуг, інвестицій, робочої сили. Індустріальна епоха почала змінюватися епохою інформаційною, постіндустріальною. Сьогодні у міжнародному розподілі праці наявна тенденція до створення єдиного планетарного ринку товарів, послуг, капіталів, або, іншими словами, до єдиного економічного простору.

In the XX century scientific and technical progress changed the structure of industry and character of all production activity of humanity. The world entered to the stage of integration processes. The interpenetration of economies appeared in intensive transborder motion of commodities, services, investments, labor force. An industrial epoch began to transform in informative, postindustrial epoch. Today in the international division of labor one can see present tendency to creation of unique planetary market of commodities, services, capitals creation, or, in other words, to common economic space.

Ключові слова

ІНТЕГРАЦІЯ, ЄДИНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР, МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СВІТОВИЙ БАНК, МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД, ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ, МІЖНАРОДНИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Вступ

У XX ст. науково-технічний прогрес змінив структуру промисловості та характер усієї виробничої діяльності людства. Світ вступив до стадії інтеграційних процесів. Взаємопроникнення економік виявилось в інтенсивному транскордонному русі товарів, послуг, інвестицій, робочої сили. Індустріальна епоха почала змінюватися епохою інформаційною, постіндустріальною. Як відзначає В. Шумилов, сьогодні у міжнародному розподілі праці наявна тенденція до створення єдиного планетарного ринку товарів, послуг, капіталів, або, іншими словами, до єдиного економічного простору [7, 67].

Мета статті

- розкрити сутність сучасного регіоналізму;
- обґрунтувати вплив глобалізаційних тенденцій на розвиток сучасного регіоналізму.

Обговорення проблеми

Міжнародні господарські зв'язки протягом століть залишалися однією з основних форм спілкування людства. Безумовно, транснаціональна інтеграція фінансових ринків – далеко не нове явище. В епоху «золотого стандарту» (з середини XIX ст. до 1914 р.) фінансові ринки були досить сильно інтегровані на глобальному рівні, хоча структура фінансової системи відрізнялася від сучасної. А на думку Хорста Келлера, экс-голови МВФ, глобальна економіка кінця XIX ст. була навіть набагато більш інтегрованою, ніж у цей час [2].

Проте деякі обставини, що мали місце до 1914 р., схожі з аналогічними, в період глобалізації фінансових ринків. Зокрема, це стосується вразливості міжнародної фінансової системи в періоди криз або через обмеженість інструментів регулювання економічної політики окремих держав.

Сучасна економіка не являє собою щось нове. Історії відомі аналогічні кількісні перегони, супроводжувані довгою адаптацією в період виробничого буму й великого потенціалу росту, хоча деякі елементи сучасного процесу глобалізації з'явилися вперше. Багато чого в них пов'язано з еволюцією цифрових технологій, «інформаційною революцією» і розвитком телекомунікаційної інфраструктури. Через такі технічні обставини спостерігається в останні десятиліття і постійне зростання транскордонних фінансових потоків у всьому світі.

Глобалізація поступово впливає на світ, у якому держави й економіки країн стають усе більше взаємозалежними. У перспективі в діяльності міжнародного співтовариства на перший план висуватимуться проблеми розвитку світової економіки й забезпечення економічного прогресу в усіх регіонах. Відповідно істотний розвиток одержує міжнародне економічне право. Вважається, що й повноваження відповідних міжнародних організацій також будуть розширюватися.

Сьогодні міжнародні міжурядові організації перевершують держави за своєю чисельністю. При цьому міжнародні міжурядові організації економічного характеру являють собою постійно зростаючий сектор міжнародного співтовариства, у зв'язку з чим будь-яка вказівка на їхню чисельність буде апіорі неточною. Існує кілька критеріїв класифікації міжнародних міжурядових організацій, у тому числі критерій їхнього поділу на універсальні й регіональні.

Універсальні фінансові й економічні організації групуються навколо ООН, на яку Статутом покладається завдання розвивати міжнародне економічне співробітництво. Ця підгрупа організацій повинна була зосередитися в її центрі – Генеральній Асамблеї ООН, Економічній і Соціальній Раді, їх допоміжних органах. Дві з них були створені на конференції в Бреттон-Вудсі в липні 1944 року: це Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Завдання обох організацій планувалися як допоміжні. Вони повинні були приходити на допомогу тим державам, які зіштовхувалися з труднощами або кон'юнктурного, або структурного характеру, до того ж працювати в тісній взаємодії одна з одною. Спільність їх правового статусу полягала в тім, що

обидві організації ставали спеціалізованими установами ООН. Крім того, членство в одній організації допускало і членство в іншій. Все це свідчить, що і Фонд, і Банк організовувалися як частини єдиного міжнародного економічного порядку, що характеризується тісними взаємозв'язками.

Діяльність установ Світового Банку в цілому сконцентрована на довгострокових інвестиційних проектах, інституціональному будівництві і наданні допомоги у вирішенні питань соціально-екологічного характеру та пов'язаних із боротьбою з бідністю. Ключові завдання МВФ полягають в забезпеченні належного функціонування міжнародної валютної системи й проведенні «розумної» макроекономічної політики. Діяльність МВФ спрямована у тому числі і на пом'якшення негативних впливів глобалізації на світову економіку за допомогою гарантування стабільності міжнародної фінансової системи і надання допомоги окремим країнам у використанні інвестиційних можливостей, пропонуваніх міжнародним ринком капіталів, і у той же час знижує рівень їхньої вразливості до різних криз або змін у характері ринку й інвестиційного клімату.

Завершити становлення нового порядку повинен був третій елемент системи – Міжнародна організація торгівлі (МОТ). Її статут, прийнятий у березні 1948 року, отримав назву Гаванської Хартії, не був ратифікований через протидію Сенату США. Юридична прогалина, що утворилася через таку позицію США, повинна була частково заповнитися Генеральною угодою по тарифах і торгівлі, що набула чинності. Її текст перейняв положення Гаванської хартії в тій її частині, що стосується торгівельної політики. У ході багатосторонніх торгівельних переговорів Уругвайського раунду (1986-1993 рр.) зародилася нова міжнародна організація, що повинна була прийти на зміну ГАТТ, – СОТ, що функціонує з 1 січня 1995 р.

Разом з тим варто зазначити, що СОТ, на відміну від МВФ або СБ, не є спеціалізованою організацією ООН, незважаючи на свій універсальний характер. Крім того, МВФ і МБРР мають майже той самий склад держав, що й ООН, і такий же рівень універсальності, тоді як у СОТ входить близько 150 держав-учасниць, що більше, ніж було в ГАТТ. При цьому більше ніж 30 держав ведуть з нею переговори про вступ [4].

Велику роль серед міжнародних економічних і фінансових організацій відіграє Банк міжнародних розрахунків. Він також не є спеціалізованою установою ООН. Банк міжнародних розрахунків – це міжнародна організація, що сприяє розвитку міжнародного валютного й фінансового співробітництва. Банк був створений 17 травня 1930 року зі штаб-квартирою в Базелі (Швейцарія) і є найстарішим міжнародним фінансовим інститутом у світі. Банк поєднує представників центральних банків 49 країн і від Європейського Центрального Банку. Заснований він був як форма акціонерного банку з обмеженою відповідальністю, але Гаазька угода 1987 р. закріпила за ним статус міжнародної організації з відповідними привілеями й імунітетом.

Слід відзначити і вплив регіональних економічних організацій на розвиток національних держав, а отже, на риси й процес становлення міжнародного економічного порядку. Велику роль у розвитку регіонального співробітництва й правотворчості національних держав відіграє діяльність

Організації економічного співробітництва й розвитку. Багато двосторонніх і багатосторонніх договорів між державами, а також нормотворчість в рамках інтеграційних об'єднань мають в основі типові документи (конвенції, кодекси, рекомендації), розроблені спеціальними комітетами або групами ОЕСР разом з іншими міжнародними й регіональними організаціями. Можна виділити кілька сфер, що швидко еволюціонують в умовах глобалізації.

Зростаюча інтернаціоналізація економічної діяльності й фокусування світової економіки на постійному зростанні й розвитку визначали необхідність посилення міжнародного співробітництва у сфері оподаткування. З метою стимулювання такого співробітництва МВФ, ОЕСР і Світовий Банк запропонували працювати разом і утворили «Міжнародний діалог з податкових питань». «Діалог» не вправі створювати, нав'язувати або сприяти створенню нових правових норм обов'язкового характеру, тому що це виняткова прерогатива суверенних держав. Його головна мета – стимулювання розвитку діалогу між державами й міжнародними організаціями, що сприяє створенню відповідної практики й переслідування загальних цілей у поліпшенні функціонування національних податкових систем.

У рамках Діалогу паралельно діють СБ і МВФ, Комітет ОЕСР з фіскальної політики й *ad hoc* група експертів ООН з міжнародного співробітництва з податкових питань. Ключову роль серед них буде відігравати Комітет ОЕСР з фіскальної політики. Саме на основі розробленої ним типової конвенції від 1977 р. укладаються двосторонні угоди про запобігання подвійного оподаткування. Принципи контролю над трансферним ціноутворенням, розроблені ОЕСР, застосовуються в більшості країн світу [1].

У 2002 р. ОЕСР прийняла модельну конвенцію про обмін інформацією з податкових питань, розроблену спеціальною групою в рамках Глобального форуму з ефективного обміну інформацією [3]. З питаннями оподаткування тісно пов'язана робота Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – ФАТФ. ФАТФ – це міжурядовий орган, метою якого є розробка й сприяння стратегії боротьби з відмиванням грошей – обробкою прибутків від злочинної діяльності з метою приховування їхнього незаконного походження. Ця стратегія спрямована на запобігання використання таких прибутків у майбутній злочинній діяльності і їхнього впливу на законну економічну діяльність. ФАТФ у цей час налічує більше 30 країн, до її складу входить дві міжнародні організації (Європейська комісія і Рада зі співробітництва країн Перської затоки). Вона є багатонаціональним органом, що поєднує стратегічну силу фахівців у сфері права, економіки й системи державного примусу, що є важливим у боротьбі з відмиванням грошей. Від того, наскільки країни дотримують рекомендацій ФАТФ, залежить їхній статус, визнаний ОЕСР, що, у свою чергу, впливає на інвестиційний клімат країни.

Можна відзначити перспективи подальшого розвитку міжнародної інституціональної системи у сфері регулювання інвестиційної діяльності. У даний момент не існує централізованого універсального міжнародно-правового регулювання порядку здійснення за кордоном прямих,

портфельних інвестицій чи інвестицій у формі судного капіталу. Разом з тим, світове товариство рухається у бік створення багатостороннього механізму з певними правилами у відношенні прямих іноземних інвестицій, окреслюється тенденція лібералізації інвестиційного режиму в більшості країн світу, зростання кількості двосторонніх і багатосторонніх угод.

Тенденція до уніфікації інвестиційних режимів, до універсалізації правил прийому й захисту іноземних інвестицій виявляється у створенні різних національних і багатосторонніх «кодексів поведінки» й аналогічних актів. Так, ОЕСР був прийнятий Кодекс лібералізації руху капіталів, МБРР у 1992 р. прийняв «Керівні принципи відносно інвестицій», у рамках Організації Азіатсько-Тихоокеанської економічної кооперації у 1994 р. було прийнято «Добровільний кодекс» прямих іноземних інвестицій, що може бути використаний у майбутньому СОТ [5, с. 59]. Міжрегіональна система прийому, захисту й гарантій інвестицій існує:

- а) у рамках ЄС;
- б) між ЄС і країнами, що розвиваються, в рамках Ломейських конвенцій;
- в) між арабськими державами за участі Міжарабської компанії з інвестиційних гарантій.

У відповідності до Вашингтонської конвенції про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами-іноземними особами (1965 р.) під егідою МБРР було створено Міжнародний центр зі врегулювання інвестиційних суперечок. У 1985 р. було прийнято Сеульську конвенцію, яка заснувала Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій, що входить до групи Світового Банку. У рамках ОЕСР розроблено багатосторонню угоду з інвестицій, відкриту для всіх країн європейського співтовариства і держав-членів ОЕСР. Розвинені країни сподіваються на прийняття універсальної угоди про режим прямих інвестицій. Текст останньої розроблено, і він знайшов відображення в Угоді про торгівельні аспекти інвестиційних заходів. Головна увага в ній приділяється поширенню на прямі інвестиції національного режиму й режиму найбільшого сприяння.

Позитивно глобалізація фінансових і економічних ресурсів відображається на корпоративному управлінні, підвищуючи його стандарти по всьому світі за допомогою міжнародних і міжурядових організацій. По мірі того, як все більша кількість країн використовує ринковий підхід в економічній політиці, зростає усвідомлення важливості приватних корпорацій для добробуту громадян. Недавні фінансові кризи в Азії й інших регіонах, корпоративні скандали в США наочно продемонстрували державам усього світу, чому питання прозорості й підзвітності в корпоративному управлінні важливі для забезпечення впевненості інвесторів і загальної ефективності національної економіки. Корпоративне управління належить до внутрішніх засобів забезпечення діяльності й контролю над корпораціями. У той час як уряди відіграють головну роль у створенні правового, інституціонального й регуляторного кліматів, в яких розвиваються певні системи корпоративного управління, основна відповідальність лягає на приватний сектор.

У світлі зростання розуміння важливості належного корпоративного управління ОЕСР розробила кодекс стандартів і керівництво з корпоративного управління, що мають характер «м'якого права». Принципи корпоративного управління ОЕСР становлять частину більш широких зусиль на міжнародному рівні, що сприяють підвищенню прозорості, цілісності й верховенства закону. Між Світовим Банком і ОЕСР здійснюється співробітництво в рамках Форуму з глобального корпоративного управління й ряду регіональних діалогів [6, с. 222]. Інші ініціативи ОЕСР, що відображають внесок у ці зусилля, включають Конвенцію по боротьбі з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях, Керівництво для ТНК, документи, спрямовані на зниження несумлінної податкової конкуренції й шкідливого впливу картельних угод з ключових видів ресурсів, Рекомендації щодо удосконалення етичних норм поведінки державних службовців і діяльність Робочої групи з протидії відмиванню грошей тощо.

Значною є роль ОЕСР у процесі міжнародної стандартизації фінансової звітності. Процес ліквідації бар'єрів з метою оптимізації фінансових угод вимагає й універсалізації стандартів звітності. На цьому насамперед наполягають інвестори з усього світу, більше 90% з яких вважають за необхідне введення єдиного стандарту звітності, хоча в питанні про те, який саме стандарт повинен відігравати цю роль, їх думки розходяться, але більшість виступає за прийняття норм міжнародних стандартів звітності, оскільки вони дозволяють ефективніше оцінювати фінансовий стан компаній.

Доцільно вказати й на деякі правові особливості міжнародних економічних організацій. Чимало міжурядових організацій економічного характеру не має певних специфічних особливостей, які виділяли б їх поміж інших міждержавних організацій як з точки зору їхньої структури, так і з точки зору функціонування. ОЕСР, або хоча б НАФТА, наприклад, – все це організації класичного типу. У той же час МВФ або МБРР привнесли чимало нового й стали зразком для великої кількості інших організацій універсального й регіонального характеру.

Висновки

Отже, ООН і більшість міжнародних організацій засновані на принципі рівності держав, відповідно до якого кожна держава-учасниця має однакову вагу, виходячи з відомої класичної максими: «одна держава – один голос». Що ж стосується міжнародних економічних організацій (універсальних або регіональних), то вони керуються іншим основним принципом. Саме з МВФ і Світового Банку почалася практика зваженого підходу до держав-членів залежно від їх економічної й промислової ваги. У різних варіантах цей підхід застосовується в регіональних банківських організаціях. З іншого боку, ГАТТ, (а тепер СОТ), так само як ОЕСР, НАФТА і більшість інших міжнародних організацій країн, що розвиваються, не застосовують цей принцип. Це пояснюється бажанням держав забезпечити найбільшу ефективність вжитих відповідною організацією заходів. Головне – щоб здійснення цих заходів максимально відповідало ухваленим рішенням. Прикрий приклад безсилля ООН протягом багатьох років ясно свідчить, що цьому прикладу не треба наслідувати. Разом з тим все це не означає, що міжнародні економічні

організації є місцем постійної конфронтації між зваженою більшістю й зваженою меншістю. Навпаки, постійно тривають пошуки широкого консенсусу, і все частіше вони завершуються успіхом.

На основі вищевказаного можна констатувати, що всі міжнародні економічні організації (за винятком СОТ) отримали широкі нормотворчі повноваження, яка б процедура для цього не застосовувалася. Ці норми становлять важливе джерело права, що застосовується шляхом односторонніх дій організаціями.

Перспективи подальшого наукового дослідження:

• аналіз функцій національної держави в умовах глобалізації;

• аналіз діяльності антиглобалізаційних рухів.

Джерела

1. Developing the International Dialogue on Taxation // A Joint Proposal by the Staffs of the IMF, OECD and World Bank. – 2000 // www.imf.org/external/np/fad/itd/2002/031302/htm

2. Kohler H. Working for a Better Globalization // www.imf.org/external/np/speeches/2002/012801.htm. 2002.

4. Офіційний сайт СОТ: www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr02_e.htm

3. OECD Releases Model Agreement on Exchange of Information in Tax Matters // www.oecd.org/EN/document/0,EN-document-22-nodirectorate-no-12-28532-22,00.htm.

5. Fox H. International Economic Law and Developing Countries. – N.Y., 1997. – 167p.

6. Hahn H.J. Organisation for Economic Cooperation and Development. – EPIL.- 1983. -298p.

7. Шумилов В.М. Международное экономическое право // Московский журнал международного права. – №2. – 2001. – с. 50-67.

Стаття надійшла 13.05.2008 р.